

Dwa oblicza Paula Rusesabaginy

Katarzyna Woźniak

Security
in practice

Dwa oblicza Paula Rusesabaginy

Opracowała: Katarzyna Woźniak, 6.10.2021 r.

Prawdziwy kinomaniak powinien kojarzyć wyreżyserowany przez Terry'ego George'a film *Hotel Rwanda* – oparty na faktach dramat historyczny, przez krytyków nazywany afrykańską *Listą Schindlera*. Opowiada historię dyrektora czterogwiazdkowego hotelu Mille Collines w Kigali – Paula Rusesabaginy, należącego do plemienia Hutu, który wiele ryzykował, aby pomóc ofiarom ludobójstwa w Rwandzie w 1994 r. W trakcie makabrycznych wydarzeń ośrodek noclegowy stał się miejscem schronieniem dla ludzi z plemienia Tutsi i umiarkowanych Hutu. Rusesabagina został w filmie przedstawiony jako bohater, który nie zgadzał się z poglądami głoszonymi przez swoje plemię i nie stosował się do *Dekalogu Hutu* stworzonego przez czasopismo „Kangura”, które w swoich treściach forsowało retorykę anty-Tutsi. Po pierwsze, jego żona była Tutsi. Po drugie, współpracował na co dzień z wieloma członkami tego plemienia. Kiedy rozpoczęły się czystki etniczne, dyrektor hotelu Mille Collines przyjmował każdą osobę, która potrzebowała się ukryć przed opętanymi żądzą zemsty Hutu. Dzięki jego postawie i znajomościom udało się uratować 1268 uchodźców.

Po premierze filmu Paul Rusesabagina stał się znany na całym świecie. Na zaproszenie różnych instytucji i organizacji zaczął przyjeżdżać i opowiadać ludziom historię swoją i Rwandy z 1994 r. Za bohaterską postawę w 2005 r. prezydent USA George W. Bush odznaczył go Prezydenckim Medalem Wolności.

Powtórna popularność medialną Paul Rusesabagina zyskał w 2020 r. Stało się to po tym, jak został podstępem sprowadzony do Rwandy i aresztowany. W sierpniu 2020 r. Paul Rusesabagina wsiadł na pokład samolotu Emirates lecącego z Chicago do Dubaju. Tam przesiadł się do prywatnego odrzutowca obsługiwanego przez grecką firmę czarterową GainJet. Prywatny odrzutowiec miał go zabrać do Burundi na zaproszenie lokalnego pastora, gdzie miał spotkać się z ludźmi i opowiadać im o wydarzeniach z 1994 r. Zamiast tego wylądował na lotnisku w Kigali, gdzie wczesnym rankiem 28 sierpnia został aresztowany[1]. Pastor Constantin Niyomwungere miał być rwandyjskim agentem wywiadu, którego zadaniem było zwabienie Rusesabaginy do Rwandy w odrzutowcu wynajętym przez państwo[2].

O tym fakcie trzy dni później prezydent Rwandy Paul Kagame poinformował w państwowej telewizji. Kagame zaprzecza oskarżeniu uprowadzenia Rusesabaginy, jednak akcję tę nazywa

„bezbłędną”. Obecnie Rusesabagina znajduje się w więzieniu Mageragere w Kigali – opisywanego przez niego jako „rzeźnię”[3] – w osobnej celi[4]. Jego prawnicy przekazali, że aresztowany ma ograniczony dostęp do elektryczności, na świeżym powietrzu może przebywać godzinę dziennie oraz kontaktować się z bliskimi raz w tygodniu przez pięć minut. Rodzina poinformowała, że martwi się o zdrowie i życie Rusesabaginy, ponieważ choruje on na nadciśnienie tętnicze, nowotwór oraz ma problemy z sercem. Poprzez belgijską ambasadę w Kigali wysyłają mu leki, które jednak nie docierają do zatrzymanego. Dodatkowe obawy wzbudzają przypadki COVID-19 wśród więźniów. Jeden z trzech prawników przekazał, że służby więzienne uniemożliwiają odbycie prywatnych rozmów z klientem i konfiskują poufne dokumenty[5]. Rodzina próbowała zwolnić Paula Rusesabaginę za kaucją, jednak bezskutecznie[6].

Zatrzymanie Paula Rusesabaginy wywołało niemałe zamieszanie wśród państw zachodnich i organizacji międzynarodowych. Human Rights Watch stwierdziło, że aresztowanie to było „wymuszonym zniknięciem”, porwaniem, bez poszanowania przyjętych norm ekstradycji[7], a 37 członków Kongresu USA w grudniu 2020 r. wysłało list do prezydenta Kagame, w którym wzywają go do natychmiastowego uwolnienia Rusesabagina. Natomiast Parlament Europejski 11 lutego 2021 r. przyjął rezolucję, która krytykuje rząd i postępowanie Rwandy w sprawie uprowadzenia Paula Rusesabaginy, a także wezwał rząd Rwandy do stosowania prawa należnego obywatelowi UE (Rusesabagina w 1999 r. otrzymał belgijskie obywatelstwo)[8]. Na odpowiedź rządu Rwandy nie trzeba było długo czekać. W trakcie wirtualnego spotkania senatu i parlamentu, podczas którego omawiano rezolucję przyjętą przez Parlament Europejski, rwandyjski rząd stwierdził, że europejska rezolucja podważa suwerenność Rwandy i próbuje ingerować w krajowe sądownictwo[9].

17 lutego 2021 r. w Sądzie Najwyższym w Izbie des. Przepęstw Międzynarodowych i Transgranicznych odbyło się pierwsze posiedzenie sądowe w sprawie Paula Rusesabaginy i 20 innych osób[10]. Oskarżonym postawiono zarzuty przynależności do organizacji terrorystycznej FLN oraz przeprowadzenie aktów terroru w latach 2018-2019 w Rwandzie, w wyniku których zginęło dziewięć osób. Członkowie grupy są sądzeni za strzelanie i bicie cywili, a także niszczenie cudzego mienia poprzez podpalenia i grabieże w dystrykcie Rusizi, Nyamagabe, Nyaruguru. Paul Rusesabagina, chociaż nie brał czynnego udziału w napaściach, jest sądzony jako założyciel partii MRCD[11], której oddział milicji (FLN) terroryzował południowe i południowozachodnie dystrykty Rwandy. Dodatkowo postawiono mu zarzut

finansowania organizacji terrorystycznej[12]. Oskarżony przyznał się do prywatnego wsparcia finansowego Callixte Nsabimany (dowódcy FLN, który został zatrzymany w 2018 r.). Kwota wsparcia miała wynosić 20 000 euro[13].

fot. Krzysztof Danielewicz

Zdjęcie 1. Hotel des Mille Collines.

W trakcie pierwszego posiedzenia sądowego Rusesabagina oświadczył, że Rwanda nie ma jurysdykcji do sądenia obywatela innego kraju. Oskarżony motywuje to tym, że zrzekł się rwandyjskiego obywatelstwa i jest naturalizowanym Belgiem. Prawnik oskarżonego poprosił o odesłanie Rusesabaginy do Belgii, gdzie zostanie osądzony przez tamtejszy wymiar sprawiedliwości. Jednak odmiennego zdania była prokuratura Rwandy, która współpracuje z prokuraturą w Belgii i otrzymała od niej dokumenty dochodzenia w sprawie Rusesabaginy. Ponadto rwandyjski sąd ma prawo sądzić obywateli innych państw, jeśli ci popełnili przestępstwo na terytorium Rwandy. Ostatecznie wynikły problemy, aby udowodnić zrzecnięcie się obywatelstwa rwandyjskiego przez Rusesabaginę, ponieważ nie dostarczył on na to wystarczających dowodów. Jego współpracownik Callixte Nsabimana zaprzecza, aby Rusesabagina nie miał rwandyjskiego obywatelstwa. Zeznał, że Paulowi Rusesabaginie, kiedy zakładał grupę rebeliantów, przyświecał cel zostania prezydentem Rwandy, czego nie mógłby dokonać bez rwandyjskiego obywatelstwa[14].

Zdjęcie 2. Genocide Memorial Museum w Kigali.

Następne posiedzenie sądowe odbyło się w marcu. Rusesabagina odmówił udziału w rozprawie. Postawę swoją bronił odmową sądu o odroczenie postępowania o sześć miesięcy

oraz przeświadczeniem, że bez względu na składane przez niego zeznania wyrok jest przesądzony. Od tego czasu Rusesabagina postanowił notorycznie wykorzystywać przysługujące mu prawo odmowy brania udziału w posiedzeniach sądowych. W czerwcu jego prawnicy oświadczyli, że ich klient otrzymywał groźby odmowy wody, pożywienia i leków, jeśli dalej będzie bojkotował kolejne rozprawy. Władze Rwandy zaprzeczyły tym oskarżeniom[15].

Zdjęcie 3. Broń, której używali ludzie Hutu do mordowania członków plemienia Tutsi.

W lipcu 2021 r. wyszło na jaw, że rząd Rwandy używał izraelskiego oprogramowania szpiegowskiego Pegasus do śledzenia poczynań Carine Kanimby, adoptowanej córki Paula Rusesabaginy, która od momentu aresztowania ojca w sierpniu ubiegłego roku rozpoczęła kampanię na rzecz jego uwolnienia. Kanimba kontaktowała się z amerykańskimi, belgijskimi, brytyjskimi i unijnymi dyplomatami w celu uzyskania pomocy i sprowadzenia Rusesabaginy do Belgii. Okazało się, że jej rozmowy były przez pół roku (do 3 lipca 2021 r.) podsłuchiwane. O obecności szkodliwego oprogramowania dowiedziano się przypadkowo, gdy rodzina Rusesabaginy omawiała z prawnikami możliwość podpisania przez zatrzymanego oświadczenia, w którym składa zawiadomienie o torturowaniu w trakcie przebywania w więzieniu. Był to tylko niewiążący pomysł, jedna z możliwości, która nie została przekazana rwandyjskiemu prawnikowi. Jednak w czasie wizyty u Paula Rusesabaginy prawnik został przeszukany i poproszony o formularz, który miał podpisać jego klient, co wzbudziło podejrzenia o śledzenie poczynań rodziny Rusesabaginy[16].

20 września 2021 r. zapadł wyrok. Dwudziestu oskarżonych dostało wyroki od 3 do 20 lat więzienia. Rwandyjska prokuratura opowiadała się za karą dożywocia dla Paula Rusesabaginy, jednak otrzymał on karę 25 lat pozbawienia wolności, co według rodziny dla schorowanego 67-latka jest równoznaczne z dożywociem. Zdaniem bliskich wydany wyrok jest niesprawiedliwy, zapowiedzieli więc, że dalej będą walczyć o uwolnienie oskarżonego. Paul Rusesabagina został skazany m.in. za założenie partii MRCD oraz militarnego skrzydła FLN i wsparcie finansowe terroryzmu. Według sądu jest odpowiedzialny za śmierć dziewięciu osób w atakach terrorystycznych w latach 2018-2019 oraz utrudnianie procesu poprzez niestawianie się na kolejne rozprawy sądowe. Rusesabagina ma 30 dni na odwołanie się od wyroku sądu[17].

Od momentu aresztowania Rusesabaginy pomiędzy mediami krajowymi, tzn. rwandyjskimi, a mediami zagranicznymi trwa walka informacyjna. Zachodnie media są oburzone aresztowaniem i sądzeniem Paula Rusesabaginy – bohatera, który uratował ponad 1200 istnień ludzkich w czasie dokonywania ludobójstwa w Rwandzie w 1994 r. Według nich Rusesabagina został bezprawnie uprowadzony, a stawiane mu zarzuty nie mają potwierdzenia w dowodach. Sugeruje się, że „prawdziwym” powodem zatrzymania jest krytyka rządu Rwandy i jej wieloletniego prezydenta Paula Kagame. Światowa prasa twierdzi, że w czasie procesu sąd wyda z góry przesądzone, niesprawiedliwy wyrok. Inną narrację przyjęły media krajowe. Nie zaprzeczają bohaterskiej roli Rusesabaginy 27 lat temu, jednak popierają aresztowanie i postępowanie sądowe, przedstawiając Rusesabaginę jako sprawcę ataków terrorystycznych

i sponsora grupy terrorystycznej FLN[18]. Joseph Rwagatare, jeden z rwandyjskich dziennikarzy, uważa, że zwolennicy i obrońcy Paula Rusesabaginy prowadzą masową kampanię w światowych mediach, takich jak: „The New York Times”, „The Washington Post”, „Foreign Policy” oraz „Aljazeera”, aby odwrócić uwagę od przewinień dokonanych przez byłego dyrektora hotelu Mille Collines[19]. Rwandyjscy dziennikarze odwołują się od oszczerstw rzucanych przez m.in. amerykańskie media, takie jak „The New York Times” czy „The Wall Street Journal” i udowadniają nienaganność swoich sądów. Powołują się na raport 2017-2018 ze Światowego Forum Ekonomicznego, w którym to Rwanda zajęła 1. miejsce w Afryce i 23. miejsce na świecie z najlepszym system sądownictwa[20].

W zależności od tego, w jakich mediach i czasopismach szukamy informacji na temat Paula Rusesabaginy, czytelnikowi trudno zająć jednoznaczne stanowisko w sprawie. Z jednej strony Rusesabagina jest przedstawiany jako bohater, który nie mógł się dopuścić tak haniebnych czynów. Z drugiej strony oskarżenia wysuwane przez Rwandę nie są błahostką, którą można zignorować. Dodatkowo dochodzą jeszcze obustronne oskarżenia wobec państw. A głównym z nich jest mieszanie się byłych mocarstw kolonialnych w sprawy niezależnych już państw afrykańskich oraz ciągłe przeświadczenie o nadrzędność opinii Zachodu nad opinią krajową.

[1] Abdi Latif Dahir, *He was the hero of 'Hotel Rwanda'. Now he is in prison facing trial for terrorism*, „The Irish Times”, 17.02.2021, <https://www.irishtimes.com/news/world/africa/he-was-the-hero-of-hotel-rwanda-now-he-is-in-prison-facing-trial-for-terrorism-1.4487532>, 26.09.2021.

[2] Tenże, *From Hero of 'Hotel Rwanda,' to Dissident, to 25-Year Prison Sentence*, „The New York Times”, 20.09.2021, <https://www.nytimes.com/2021/09/20/world/africa/hotel-rwanda-guilty.html>, 26.09.2021.

[3] Tamże.

[4] Tenże, *He was the hero of 'Hotel Rwanda' ...*

[5] Tamże.

[6] *Paul Rusesabagina of Hotel Rwanda film denied bail*, „Aljazeera”, 17.09.2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/9/17/paul-rusesabagina-of-hotel-rwanda-film-denied-bail>, 26.09.2021.

[7] *Arrest of Hotel Rwanda hero an 'enforced disappearance': HRW*, „Aljazeera”, 11.09.2020,

<https://www.aljazeera.com/news/2020/9/11/arrest-of-hotel-rwanda-hero-an-enforced-disappearance-hrw>, 26.09.2021.

[8] Abdi Latif Dahir, *He was the hero of 'Hotel Rwanda'...*

[9] E. Ntirenganya, *EU parliament resolution an affront to Rwanda's sovereignty, MPs say*, „The New Times”, 16.02.2021, <https://www.newtimes.co.rw/news/eu-parliament-resolution-affront-rwandas-sovereignty-mps-say>, 26.09.2021.

[10] F. Kimenyi, *FLN-MRCD trial: Nsabimana pins Rusesabagina on wasting time*, „The New Times”, 17.02.2021, <https://www.newtimes.co.rw/news/fln-mrkd-trial-nsabimana-pins-rusesabagina-wasting-time>, 26.09.2021.

[11] MRCD (Rwanda Movement for Democratic Change) to koalicja opozycyjna zawiązana w 2012 r. pomiędzy partiami utworzonymi przez Rwandyjczyków za granicą. Należą do niej: partia CNRD-Ubwiyunge Wilsona Irategeka, który wcześniej przewodził odłamowej grupie z FDLR, partia PDR-Ihumure, założona przez Rusesabagina w 2009 r., oraz RRM Callixta Nsabimana. MRCD wyraża nastroje pro-Hutu oraz krytykuje rząd, który od czasów ludobójstwa jest zdominowany przez Tutsi. Partia rządząca oskarżana jest o autorytaryzm i nastroje anty-Hutu. Koalicja ma zbrojne skrzydło FLN, które ma docelowo pomagać uchodźcom. F. Kimenyi, *VIDEO – Curtains fall on Nyabimata terror trial: How it unfolded*, „The New Times”, 21.09.2021, <https://www.newtimes.co.rw/news/curtains-fall-nyabimata-terror-trial-how-it-unfolded>, 27.09.2021.

[12] H. Kuteesa, *Prosecution pins Rusesabagina on terror acts of battery, arson*, „The New Times”, 21.04.2021

<https://www.newtimes.co.rw/news/prosecution-pins-rusesabagina-terror-act-battery-arson>, 26.09.2021.

[13] *Paul Rusesabagina of Hotel Rwanda film denied bail...*

[14] F. Kimenyi, *FLN-MRCD trial: Nsabimana pins...*

[15] Abdi Latif Dahir, *From Hero of 'Hotel Rwanda',...*

[16] *Israeli Spy Tech Used Against Daughter of Man Who Inspired "Hotel Rwanda"*, „Organized Crime and Corruption Reporting Project”, 19.07.2021, <https://www.occrp.org/en/the-pegasus-project/israeli-spy-tech-used-against-daughter-of-man-who-inspired-hotel-rwanda>, 27.09.2021.

[17] *'Hotel Rwanda' hero sentenced to 25 years on terror charges*, „Africanews”, 20.09.2021, <https://www.africanews.com/2021/09/20/hotel-rwanda-hero-s-daughter-denounces-terror-conviction/>, 27.09.2021.

[18] O. Mushimire, *WSJ story shows US and Belgian should come clean on Rusesabagina's terrorism*, „The New Times”, 23.06.2021, <https://www.newtimes.co.rw/opinions/wsj-story-shows-us-and-belgian-should-come-clean-rusesabaginas-terrorism>, 26.09.2021.

[19] J. Rwagatare, *Objections, obstacles, demands and delays: what are Rusesabagina's backers afraid of?*, „The New Times”, 2.03.2021, <https://www.newtimes.co.rw/opinions/objections-obstacles-demands-and-delays-what-are-rusesabaginas-backers-afraid>, 26.09.2021.

[20] O. Mushimire, *WSJ story shows US and...*